

3. *Капітанчук Т. В.* Рольова гра як резерв підвищення якості та ефективності навчання іноземних мов // Англійська мова та література. – 2003. – № 31. – С. 2-7.
4. *Селевко Г. К.* Современные образовательные технологии : учебное пособие. – М. : Народное образование, 1998. – 231 с.
5. *Сиденко А.* Ігровий підхід у навчанні // Народна освіта. – 2000. – № 8. – С. 135.
6. *Эльконин Д. Б.* Психология обучения младшего школьника. – М. : Просвещение, 1974. – 345 с.
7. *Ladousse G. P.* Role Play. Oxford English Resource Books for Teachers Series edited by Alan Maley. Oxford: Oxford University Press, 1987. – 214 p.

Чогут Н.В. Психолого-педагогическое обоснование целесообразности использования ролевых игр на занятиях по английскому языку

В статье анализируются теоретические основы исследования ролевых игр, целесообразность их использования на занятиях по английскому языку, а также учебные и воспитательные возможности ролевой игры.

Ключевые слова: ролевая игра, коммуникативная компетенция, английский язык, учебные возможности, воспитательные возможности, общение.

CHOGUT N. V. Psychological and pedagogical rationale for expediency of using role-plays in english classes

The article presents the theoretical foundations of the role plays researches, their expediency of using in English classes and training and educational opportunities of role-playing.

Keywords: role-playing game, communicative competence, English language, learning opportunities, educational opportunities, communication.

Щеголєва Т. Л.

Національна академія Державної прикордонної служби України

ДИСЦИПЛІНИ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Необхідність формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників зумовлена зростаючими вимогами до рівня їх загальнокультурної, спеціальної підготовки; зміною освітніх парадигм, які фіксують перехід від масово-репродуктивних форм і методів викладання до індивідуально-творчих; підготовкою майбутніх фахівців до професійного, компетентного входження до ринку праці, потребами у постійній професійній самоосвіті і самовихованні. Завдання Національної академії Державної прикордонної служби України – це формування офіцерів-прикордонників як фахівців і як людей високої професійної культури.

Ключові слова: дисципліни гуманітарного циклу, професійна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників, професійна культура, інтегративна навчально-пізнавальна діяльність.

Сьогодні зросла потреба у висококваліфікованих спеціалістах, які володіють професійною культурою, тому оволодіння знаннями гуманітарних дисциплін стало важливою складовою професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників. Головним напрямком на шляху вирішення заданої проблеми може бути інтегрування гуманітарних

дисциплін у процес професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників в рамках системи безперервної гуманітарної освіти. Зважаючи на це, дане питання знайшло відбиття в цілеспрямованій державній політиці України й відображено в “Національній доктрині розвитку освіти”, Законах України “Про освіту” та “Про вищу освіту”. Офіцери-прикордонники повинен бути не тільки професіоналом у певній галузі, але й глибоко ерудованою людиною, що має ґрунтовну гуманітарну підготовку, що володіє поряд з культурою мови вміннями професійного й особистісного спілкування.

Освіта сьогодення обов’язково має врахувати нові зв’язки військової підготовки офіцерів з навколишнім середовищем, суспільством, людиною, тобто діяльність офіцера має бути гуманістичною. Особливе місце в цьому належить гуманітарним дисциплінам, серед яких такі, що формують і розвивають готовність до професійної комунікації, посідають особливе місце в навчальних планах ВНЗ. До цих дисциплін, що мають великий виховний потенціал, можемо віднести українську, іноземну мови, риторику, ораторське мистецтво, культуру й етику спілкування. Названі дисципліни лежать в основі розвитку міжкультурної комунікації, формують комунікативні вміння, сприяють формуванню компетентності і грамотності у спілкуванні.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях приділяється увага проблемі формування професійної культури. Питання визначення суті поняття культури та її місця в освіті вивчали В. П. Андрущенко, А. О. Веряев, Л. В. Губерський, Н. Б. Крилова, В. М. Розін, І. К. Шалаєв. Фундаментальні ідеї гуманізації освіти, особистісно-орієнтованого навчання у вищій школі досліджували психологи Г. О. Балл, І. Д. Бех, Ю. І. Мальований, В. В. Олійник, О. С. Снісаренко та ін. Нова якість освіти і професійної підготовки майбутніх фахівців, на думку багатьох учених-дослідників, зокрема В. Ю. Бикова, Г. П. Васянович, С. У. Гончаренко, І. А. Зязюна, М. Б. Євтуха, І. М. Козловської, Е. В. Лузік, Н. Г. Ничкало, О. Г. Романовського, С. О. Сисоєвої, П. В. Стефаненко та ін., безпосередньо пов’язана з проблемою формування і розвитку у вищій школі інтегрованих знань, вмінь і навичок майбутніх фахівців на основі міждисциплінарного зв’язку гуманітарних, природничих і технічних циклів дисциплін та їх практичного використання в майбутній професійній діяльності.

Проблема професійної культури досліджується здебільшого в контексті підготовки студентів різних факультетів педагогічного університету. Значно менше уваги в сучасних педагогічних дослідженнях приділяється проблемі формування професійної культури у ВНЗ військової підготовки засобами дисциплін гуманітарного профілю.

На нашу думку, у сучасній педагогічній літературі проблема формування професійної культури засобами гуманітарних дисциплін досліджена недостатньо, тобто вона вимагає більш ретельного дослідження.

Проаналізувати сучасні педагогічні тенденції формування професійної культури майбутніх офіцерів-прикордонників засобами гуманітарних дисциплін при викладанні їх у вищому навчальному закладі.

Майбутній офіцер-прикордонник, за час навчання у ВНЗ повинен оволодіти фаховими знаннями та вміннями й бути носієм основних цінностей професійної культури. Реформування системи освіти стимулює до пошуку інноваційних підходів у підвищенні рівня підготовки висококваліфікованих майбутніх фахівців. Інтегративний підхід до викладання гуманітарних дисциплін при військовій підготовці передбачає не лише узгодження змісту освіти, а й глибоку взаємодію знань, умінь, елементів мислення майбутнього фахівця.

Гуманітарні предмети пов'язані з основами, знаннями тієї чи іншої науки, вміннями, навичками, які відібрані відповідно до мети виховання і навчання, складаються із урахуванням вікових та індивідуальних особливостей курсантів. О. В. Скрипченко зазначає, що зміст навчального матеріалу має відповідати таким вимогам:

- виконувати не тільки інформативну функцію, а й служити базою для розвитку пізнавальних здібностей;
- містити основну інформацію з кожного навчального предмета;
- бути упорядкованим, систематизованим, згрупованим у дидактичну систему навчального матеріалу;
- готувати учнів до засвоєння наступного учбового предмета;
- відображати внутрішню структуру учбового предмета;
- забезпечувати неперервну освіту;
- бути науковим, правильно відображати факти і закономірності об'єктивного світу;
- правильно пояснювати явища природи, суспільного життя, психіки людей [8, с.268].

І. Кузнєцова [5] розробила концепцію гуманітаризації вищої технічної освіти: орієнтація діяльності ВНЗ на оптимальне задоволення потреб вихованців у духовному, культурному й моральному розвитку, на гармонійний розвиток їхніх здібностей; підготовка спеціалістів у сфері гуманітарних знань, духовного життя людини і суспільства; відмова від "привілею" окремих дисциплін гуманітарного циклу, забезпечення їх рівності в організаційних питаннях.

На нашу думку, впровадження ідеї гуманізації висуває певні вимоги до змісту професійної освіти майбутніх офіцерів прикордонників, а саме:

забезпечення взаємозв'язку знань; встановлення інтегрованої та диференційованої частин у змісті навчальних дисциплін; освоєння емоційно-ціннісного досвіду та професійної культури. Гуманітарне знання включає в себе науки про людину, науки про суспільство, науки про взаємодію людини і суспільства, прогностику суспільних процесів і розвитку творчості.

Вознюк О. М. розроблено критерії відбору змісту інтегрованого гуманітарного метапредмету для вищих навчальних закладів, зокрема: цілісне формування особистості професіонала можливе лише на основі інтегративного підходу до змісту освіти; значущість конкретних гуманітарних знань визначається специфікою професійної діяльності та необхідним рівнем загальнокультурного розвитку особистості; доцільним є створення гуманітарних метапредметів для вищих навчальних, які інтегрують зміст кількох споріднених гуманітарних дисциплін; в інтегрованих метапредметах забезпечуються взаємозв'язки та оптимальне співвідношення між знаннями з гуманітарних дисциплін, які інтегруються в цьому блоці, і одночасно – професійне спрямування інтегрованого метапредмету як цілого та ін. [2].

Гуманітарні дисципліни закладають фундамент знань, що забезпечують духовне та культурне становлення особистості майбутнього фахівця і дозволяють орієнтуватися в навколишній дійсності та реалізовувати себе в ній. Отже, формування цих знань сприяє формуванню ціннісного ставлення до майбутньої професії. На думку Н. Ткачової, під час конструювання змісту цінності з конкретної навчальної дисципліни важливо враховувати, по-перше, до якого циклу навчальних предметів вона належить за:

– об'єктом дослідження;

– провідною метою і, як наслідок, – провідним компонентом; по-друге, специфічні особливості її навчального матеріалу; розкриваючи на навчальних заняттях сутність конкретних цінностей, необхідно сприяти не лише усвідомленню її кожною молодою особистістю, але й переведенню цих цінностей на рівень персональних переконань [9, с. 13]. Реалізація визначеного змісту цінності в педагогічному процесі відбувається за такими напрямками:

а) цілеспрямоване формування ціннісної свідомості студентів, закріплення в них систем соціально значущих знань, переконань ціннісного плану;

б) розвиток емоційно-чуттєвої та вольової сфер, особистісних моральних якостей згідно з визначеними гуманістичними цінностями;

в) формування в молоді вмій-цінностей ключових компетенцій, навичок, звичок ціннісного характеру, набуття досвіду практичної поведінки, здійснення дій, вчинків, що узгоджуються із засвоєними на теоретичному

рівні цінностями.

Ціннісні орієнтації прямо залежать від наявності наукових системних знань, оскільки ступінь сформованості ціннісних орієнтацій майбутніх офіцерів-прикордонників безпосередньо залежить від ступеня інформованості, від рівня сформованості знань та від ціннісного ставлення до них.

Слід відзначити, що специфікою професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників є те, що зміст предметів гуманітарного циклу значною мірою входить до змісту наукових дисциплін, які складають основу їхньої фундаментальної та науково-предметної (фахової) підготовки (історія України, предмети суспільствознавчого і правознавчого циклу, українська, зарубіжна та вітчизняна філологія). Це створює можливості для інтегрованого використання можливостей навчального процесу під час формування професійної культури. Крім того, слід враховувати такі умови:

1. Цілеспрямований вплив фахових і гуманітарних дисциплін на формування системи політичних, правових, загальнонаукових компетенцій майбутніх офіцерів-прикордонників, що становлять основу їхньої громадянської компетентності.

2. Цілеспрямоване формування у майбутніх офіцерів-прикордонників здатностей до інтегрування елементів професійної культури у зміст фахових предметів у контексті: корекції методів викладання у напрямку діалогізації, інтерактивності і партнерства; формування готовності до сприймання особливостей політологічного розвитку країн світу, суспільно-правових і політико-правових процесів; політичних, правових і громадянських аспектів художніх творів на заняттях української та зарубіжної літератури; політико-правових традицій, політичного плюралізму і правової культури на заняттях іноземної мови.

3. Використання можливостей фахових і гуманітарних дисциплін для громадянської освіти майбутніх офіцерів-прикордонників. Слід враховувати, що під час обговорення і вирішення суспільно значних проблем, пов'язаних з тією або іншою дисципліною, створюються умови для оволодіння професійною культурою і формування відповідних цінностей. Крім того, професійна культура тісно пов'язана з універсальними вміннями і здібностями, які виявляються і в інших сферах життя (у соціальній сфері), тому засвоєння курсантами способів і прийомів комунікації, пошуку і аналізу інформації, вирішення конфліктів, спілкування, ухвалення рішень, оволодіння навчальними навичками – все це спрямовано на розвиток професійної культури.

Для спеціаліста нового покоління надзвичайно важливою ознакою професіоналізму є вільне володіння мовою, не тільки рідною, але й іноземною. Необхідно, аби він умів не лише висловлюватись на

професійному рівні, оперуючи при цьому юридичною термінологією, а й досконало володів загальнонавчальною лексикою. Тому виховання особистості лише на основі професійної підготовки, не приділяючи уваги комплексному розвитку її, є вузьким і обмеженим розумінням формування сучасного спеціаліста.

Досвід роботи показує, що заняття іноземної мови, на яких використовуються інтерактивні методи навчання, а саме:

– інформаційні, які передбачають використання способів діалогічної взаємодії учасників навчання з метою обміну матеріальними або духовними цінностями;

– пізнавальні, що використовуються для набуття нових знань, їх систематизації, творчого вдосконалення професійних умінь і навичок;

– мотиваційні, за допомогою яких кожен учасник навчального процесу визначає власну позицію у ставленні до способів діяльності групи, окремих учасників, самого себе;

– регулятивні, завдяки яким устанавлюються та приймаються певні правила діалогічної взаємодії учасників навчання, мають більшу результативність у порівнянні з іншими. Ці методи характеризуються наявністю імітаційної моделі. Імітаційні форми та методи сприяють поглибленню знань, удосконаленню індивідуальної та колективної професійної діяльності. Вони формують позитивні сторони динамічного стереотипу майбутнього спеціаліста – уміння керувати, спілкуватися, організовувати робочий процес; забезпечують високий рівень засвоєння знань; розв'язують низку дидактичних цілей та завдань.

Індивідуальні завдання на заняттях іноземної мови допомагають студентам, майбутнім офіцерам-прикордонникам, навчитися вільно володіти усною й писемною формою іноземної мови, виробити навички мовлення відповідно до літературного стандарту української мови. Упровадження інтерактивних методів сприяє вдосконаленню процесу навчання майбутніх фахівців, надає оптимальні можливості для особистісного становлення, формує професійну мовленнєву культуру.

Як систему соціальних якостей, що безпосередньо забезпечують рівень трудової, професійної діяльності та визначають її особистісний зміст, ставлення до праці, розглядає професійну культуру Н. Б. Крилова [4]. З точки зору науковця, вимоги до рівня професійної культури фахівця починаються з вимог до рівня його спеціальних знань та умінь. При цьому особлива увага приділяється таким характерним особливостям його розвитку, як збільшення обсягу фундаментальних знань та умінь, а також вдосконалення їх структури, що збагачує особистісний зміст та розширює функції фахівця. Н. Б. Крилова виокремлює два рівні сформованості професійної культури (початковий і високий). Початковий (інформаційний) – ступінь сформованості професійних

знань, умінь і здібностей майбутнього фахівця недостатньо високий; високий – рівень майстерності, яка полягає у високому ступені творчої самовіддачі спеціаліста, широкому кругозорі, великому обсязі спеціальних знань, умінь, інтересів, творчому розумінні проблемних ситуацій, розвинутих продуктивних здібностях. Отже, можна зробити висновок, що початковий рівень виступає на рівні професійної грамотності, високий – на рівні професійної майстерності, яка характеризує цілісний стан професійної культури.

Високий рівень сформованості професійної культури Н. Б. Крилова визначає за допомогою двох характеристик: загальних і спеціальних. Загальна професійна культура фахівця будь-якого профілю складається в єдності переконаності в соціальній значущості праці і своєї професії; працьовитості й працездатності; заповзятливості, енергійності й ініціативності; готовності ефективно, швидко і якісно вирішувати виниклі професійні задачі; готовності й зацікавленості в оволодінні основами суміжних спеціальностей, в розширенні професійного досвіду. Спеціальна професійна культура у фахівців різного профілю включає такі їх якості, які значно розрізняються в межах одного профілю. Відображенню цієї сукупності якостей служать вузькоспеціальні розділи професіограм.

С. Я. Батишев визначає професійну культуру як характеристику рівня компетентності працівника (фахівця) і ставлення його до праці і до себе як до суб'єкта праці [1], виділяючи два блоки в структурі професійної культури:

- професійно-організаційний (знання, уміння, досвід, майстерність);
- соціально-етичний (цілісне ставлення до праці, етично-вольові якості, що визначають ставлення до предмета, процесу, засобів, результатів й учасників праці).

Л. Н. Коган поняття “професійна культура” співвідносить з поняттям “професійна зрілість”, яка неможлива без глибоких знань, умінь, досвіду в певній професійній діяльності. Зв'язок і єдність професійної зрілості, професійної етики, естетики, громадянської й етичної вихованості дослідник називає професійною культурою особистості [3].

Цілком слушною є позиція В. А. Семиченко, яка наводить компонентний склад професійної культури фахівця, а саме: формування наукового світогляду, оволодіння складними прийомами роботи з будь-якою інформацією, розвиток і професіоналізація мислення, становлення певної структури характеру, формування індивідуального стилю діяльності, оптимізація індивідуальної системи життєвих і професійних цінностей, засвоєння творчого підходу до вирішення пізнавальних і практичних завдань, формування стійкої професійної позиції та ін. [7].

Отже, професійна культура як особистісне явище пов'язується насамперед з розвиненістю, самоцінністю професійного мислення, професійної свідомості, світогляду, що відображається на компетентному

виконанні професійної діяльності й ціннісному ставленні до неї.

Фундаментальна загальнонаукова та гуманітарна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників передбачає досягнення таких цілей:

– одержання знань з основ наук, які мають першочергове значення у розвитку суспільства, науки та техніки;

– розвиток здібностей виявляти, критично аналізувати та оцінювати соціально-економічні проблеми;

– формування вмінь логічно мислити та висловлювати свої судження;

– загальне знайомство з шедеврами мистецтва, літератури і розуміння їх ролі та впливу на розвиток цивілізації;

– розвиток моральних, етичних та соціальних якостей, які є важливими для становлення особистої концепції життєдіяльності;

– формування інтересу та потреби у неперервній освіті як основи побудови службової кар'єри.

Висновки і перспективи подальшого вивчення проблеми. Таким чином, підводячи підсумок, ми вважаємо, що професійну культуру необхідно формувати у вищому військовому навчальному закладі засобами дисциплін гуманітарного циклу, а також враховувати сукупність індивідуально-професійних якостей майбутніх офіцерів-прикордонників. При вивченні дисциплін гуманітарного циклу професійна культура майбутніх офіцерів-прикордонників виступає як результат особистісного розвитку й саморозвитку, умовою й передумовою ефективної професійної діяльності, узагальненим показником професійної компетентності майбутнього фахівця і метою професійного самовдосконалення і самоздійснення.

Обраний нами напрям дослідження, з нашого погляду, має своє продовження у вивченні проблеми формування професійної культури засобами дисциплін гуманітарного циклу студентів ВВНЗ та інших майбутніх фахівців залежно від їх спеціалізації.

Використана література:

1. *Батышев С. Я.* Реформа профессиональной школы (опыт, поиск, задачи, пути реализации). – М. : Высшая школа, 1987. – 343 с.
2. *Вознюк О. М.* Гуманітарні інтегровані знання студентів технічних університетів як система // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2004. – Вип. 6. – С. 295-300.
3. *Коган Л. Н.* Человек и его судьба. – М., 1988.
4. *Крылова Н. Б.* Формирование культуры будущего специалиста. – М. : Высшая школа, 1990. – 142 с.
5. *Кузнецова І. В.* Гуманізація і гуманітаризація вищої технічної освіти : дис. ... докт. пед. наук (у формі доповіді) : 13.00.01 / Кузнецова Інесса Василівна. – К., 1993. – 51 с.
6. Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: монографія / за ред. Н. Г. Ничкало, В. О. Кудіна. – Черкаси : Вибір, 2002. – 322 с.
7. *Семиченко В. А.* Пути повышения эффективности изучения психологии. – К. : Магістр-S, 1997. – 126 с.

8. Скрипченко О. В., Падалка О. С., Скрипченко Л. О. Психолого-педагогічні основи навчання : навчальний посібник для викладачів психології і педагогіки, аспірантів, студентів педагогічних та курсантів військових навчальних закладів. – К. : Український Центр духовної культури, 2008. – 420 с.
9. Ткачова Н. О. Аксиологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки” / Н. О. Ткачова. – Луганськ, 2007. – 44 с.

ЩЕГОЛЕВА Т. Л. Дисциплины гуманитарного цикла как средство формирования профессиональной культуры будущих офицеров-пограничников.

Необходимость формирования профессиональной культуры будущих офицеров-пограничников предопределена растущими требованиями к уровню их общекультурной, специальной подготовки; изменением образовательных парадигм, которые фиксируют переход от массово-репродуктивных форм и методов преподавания к индивидуально-творческим; подготовкой будущих специалистов к профессиональному, компетентному вхождению к рынку труда, потребностями в постоянном профессиональном самообразовании и самовоспитании. Задание Национальной академии Государственной пограничной службы Украины – это формирование офицеров-пограничников как специалистов и как людей высокой профессиональной культуры.

Ключевые слова: дисциплины гуманитарного цикла, профессиональная подготовка будущих офицеров-пограничников, профессиональная культура, интегративная учебно-познавательная деятельность.

SCHEGOLEVA T. L. Disciplines humanitarian cycle as a mean of forming of professional culture of future officers-border guards.

The need of future border guards officers professional culture generating is conditioned by growing requirements to their level of general culture and special training; changes of educational paradigms fixing the conversion of mass-reproductive teaching forms and methods to individually creative ones; future professionals training for professional competent appearing at labor market; need to constant professional selfeducation and selfdiscipline. The task of the National Academy of the State Border Service of Ukraine is to generate border guards officers as professionals and as person of high professional culture.

Keywords: the humanities, future border guards officers professional training; professional culture; integrational educational and cognitive activity.

**Щука Г. П.
Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка**

**КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ЗМІСТУ ТУРИСТСЬКОЇ ОСВІТИ:
ДОСВІД РОСІЇ**

У статті вивчається досвід російських науковців по реалізації компетентнісного підходу при формуванні змісту туристської освіти. Аналізуються визначення понять компетенція, компетентність, кваліфікація та їх співвідношення. Визначаються загальні та професійні компетенції, які є ключовими для фахівців сфери туризму. Розглядається кваліфікаційна характеристика випускника з погляду дотримання компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетенція, компетентність, кваліфікація, туристська освіта.